

Lesgeve

naar het begrijpend lezen. Ook kan gemakkelijk verband worden gelegd met de 'geschreven orale' literatuur: sprookjes, mythen, rap of korte verhalen. Binnen het programma van een sectie Nederlands zou van tevoren al moeten worden vastgelegd op welke wijze de vertellessen worden uitgebreid naar het lees-, schrijf- en literatuur- of fictieonderwijs. Of naar poëzie- en theaterlessen.

Vertelfestival

De weken in de eerste klassen zijn een ideaal moment om leerlingen te leren vertellen. Op een leeftijd waarop de meeste kinderen hiervoor nog ontvankelijk zijn, wordt aandacht besteed aan creatief taalgebruik. In dat verband is het optreden tijdens een festival zinvol en een feestelijke afsluiting van de behandelde stof. Maar ook biedt het de leerling de gelegenheid op productieve wijze te laten zien wat hij ervan heeft opgestoken. Daarnaast betreft het ouders en familieleden bij het onderwijs (hetgeen ook al tijdens de lessen gebeurt door de opdracht een verhaal aan grootouders, of ouders te ontfutselen). Een festival vereist echter een grote organisatie en dient bij voorkeur buiten schooltijd, op een avond, plaats te vinden. De uitvoering is als de invoering van vertellessen een kwestie van samenwerking tussen docenten; het gehele team (Neerlandici), daarbij gesteund door de schoolleiding. Zij allen moeten willen delen in de vreugde van het vertellen. Het verhaal van hodja Nasreddin is een van die vreugdes en oplossingen voor gerezen problemen zijn stellig te vinden. ■

Literatuur

Ebbens, S., Ettekoven, S., Van Rooijen, J. (1996), *Effectief leren in de les en Actief leren* (2000). Groningen: Wolters-Noordhoff.

Vertellen in het vmbo, Teleac/NOT, isbn 90-5819-134-6

Het project bevat in de versie die Teleac levert - afhankelijk van te maken niveaukeuzes - zes tot dertien lessen van 40 minuten. Deze kunnen worden gegeven in de eerste en/of tweede klassen van het vmbo. Zij kunnen ook dienen ter ondersteuning van het Bazarpakket. In de schooltv-lessen zijn tevens kijk-en luisteropdrachten opgenomen. De lessen worden ondersteund met behulp van een internetpagina: <www.schooltv.nl/vertellen>

De tv-programma's zijn: 1. De drempel nemen; 2. Maak er een mooi cadeau van; 3. Gebruik je fantasie; 4. De verteller vertelt - maar hoe?

Opzet vertelproject: er zijn drie versies van het project: versie A (vijf lessen), versie B (negen lessen) of versie C (dertien lessen).

Marcel Seelen geeft les aan de Geert Grote School in Amsterdam. Van zijn hand verscheen in 1998 *Mijn lot heeft vlam gevat*, een boek waarin hij op heldere wijze het Vrije School-onderwijs beschrijft. Het boek verscheen bij de viering van het feit dat de eerste Nederlandse Vrije School 75 jaar daarvoor was opgericht in Den Haag. Frank van Dixhoorn sprak met Marcel Seelen over het cruciale belang van verhalen vertellen en mondelinge overdracht in het Vrije School-onderwijs.

'Lesgeven zonder boek, heeft iemand ooit gezegd, is als voetballen zonder bal. Ik begrijp die gedachte, maar in het Vrije School onderwijs komt er geen boek aan te pas. De kinderen hebben een schrift waarin ze aantekeningen maken, dat wordt hun boek. De leraar vertelt, doet voor.

Neem het onderwijs in de vreemde talen. Kinderen beginnen al in de eerste klas van de onderbouw met Engels en Duits. Het gaat uitsluitend om mondeling onderwijs, omdat kinderen op die leeftijd een heel sterk gevoel hebben voor de melodie van een taal. Ze krijgen onder meer liedjes aangeboden in de andere taal. Het is, zo je wilt, een vorm van orale cultuur. Kinderen die al jong een vreemde taal leren, plukken daar later de vruchten van. De uitspraak gaat beter, en er is minder gêne om zich in de vreemde taal uit te drukken.

Je geeft voorbeelden, je vertelt verhalen om kinderen beelden aan te bieden. Bij geschiedenis vertellen we kinderen van 12 jaar over de Nederlandse opstand, over Willem van Oranje die in de zestiende eeuw zegt dat hij vrijheid van godsdienst wil. Bij aardrijkskunde gaat het

en zonder boek!

MIJN LOT HEEFT VLAM

over de ontdekkingsreizigers, verhalen waarin het venster van Europa open gaat. Mensen vertrekken en komen in een nieuwe wereld. Het zijn beelden die passen bij de leeftijd: kinderen verwerven zelfstandigheid, komen los van autoriteit. Als ze wiskunde doen, vertelt de docent over Pythagoras, over de Indiërs, over de ontdekking van het getal nul en vooral over de negatieve getallen. Op die leeftijd begrijpen leerlingen die verhalen. Ook in hun eigen leven ontdekken ze het nieuwe.

Soms verzin je zelf een verhaal bij een thema. Mijn lessen in de brugklas gaan over een Alkmaarse jongen die tijdens het beleg van Alkmaar een gevaarlijke opdracht krijgt; hij moet naar Delft, naar Willem van Oranje. Onderweg - dat is het prettige van zo'n verhaal - kun je alle belangrijke facetten van de Nederlandse opstand behandelen: de Geuzen, de hagenpreken, het komt allemaal aan de orde.

Een collega van mij, Felicia Dekkers, heeft beschreven hoe ze een paar weken les gaf over de Muiderkring aan een beruchte klas van zestienjarigen. Daar is P.C. Hoof, de zoon van de Amsterdamse burgemeester. Op

Frank van Dixhoorn

zijn zeventiende heeft hij drie jaar door Frankrijk en Italië gereisd. Hij was bestemd voor de handel, maar wilde niet deugen. Hij werd drost van Muiden, baljuw van het Gooiland, schreef lyrische verzen en schiep de classicistische volzin. Als de pruimen in de kasteeltuin van het Muiderslot begonnen te rijpen, nodigde hij zijn vrienden uit: de geniale Constantijn Huygens, de gracieuze Maria Tesselschade - mensen die bij elkaar kwamen om te musiceren, te spreken, te flirten. Die rumoerige klas werd enthousiast - ze gingen zelf lezen en luisteren, schrijven en imiteren. Na drie weken vonden ze dat er pas een begin was gemaakt, daarom richtten ze zelf een 'Tulperkring' op en kwamen een keer in de maand bij elkaar, jarenlang.

Vertellen over die zaken is essentieel voor ons leerplan en voor onze didactiek, omdat kinderen de beelden uit de verhalen krijgen aangeboden op het moment dat ze er de leeftijd voor hebben. Je werkt in periodes, vier weken lang vijf ochtenden per week, het is projectonderwijs - je kunt dus vrij goed de diepte in. Je vertelt, de volgende dag gaan ze met jouw verhaal aan het werk. Ze bespreken het met elkaar, ze doen verwerkingsopdrachten. Aan de hand van die opdrachten breid je het verhaal weer uit.

Jonge docenten die bij ons komen werken, moeten leren vertellen. De meesten komen van een lerarenopleiding waar ze dat niet hebben geleerd. Daar komt bij dat ze - zeker in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs - academisch geschoold zijn, en niet over deze vaardigheden beschikken. Ik heb beginnende docenten die de ontdekkingsreizen doen. Ze kopiëren de informatie uit een schoolboek, die kopieën delen ze uit en het lesje wordt netjes afgewerkt: 1492, Columbus ontdekt Amerika, etcetera. Als begeleider zeg je dan tegen die persoon: laten we teruggaan naar Columbus, vertel nu eens morgen in de les een kwartier lang over de eerste keer dat hij voet aan land zette in de Nieuwe Wereld. Als je niet kunt vertellen is het heel zwaar om in die onderwijsvorm les te geven. Wij hebben er nu een cursus voor, vertellen. Mensen die bij ons komen werken moeten die cursus volgen. In die cursus besteden we aandacht - het is een klein

MARIUS JASPERS

Borg je maar!

De docent: gesoigneerd, gemotiveerd en alert. De les: tot de laatste cedille voorbereid. De jongens en meisjes van 3-havo: wakker, keurig voorzien van schrift en etui en vandaag tot opletten bereid. De ruggen: kaarsrecht. Alleen helemaal achterin hangt één slaperig individu scheefgezakt over zijn tafel. Uit zijn wijd openstaande kraag krult verschoten borsthaar en aan zijn stoppelbaard te zien gebruikt hij hetzelfde merk scheerapparaat als Maarten van Rossum. Het is de Inspecteur van Onderwijs.

Het was een aangekondigd bezoek en ondanks de uitdrukkelijke verzekering vooraf dat niemand afzonderlijk zou worden beoordeeld, waren we zenuwachtiger dan de buitenstaander zou verwachten van leraren die zich al jarenlang soepel handhaven. Deels komt dat doordat je in dit vak constant wordt herinnerd aan je eigen tekortkomingen. Het kan altijd beter en er blijven hoe dan ook leerlingen die je ontglippen, welke didactische foefjes en langetermijnstrategieën je ook toepast.

Maar los daarvan, het heeft iets bedreigends, zo'n pottenkijker in het lokaal die op een scoreformulier zit te krabbelen. Je hoeft niet paranoïde te zijn om daarop termen te vermoeden als *verbeteractiviteiten*, *tutorleren* en *uitdagende leeromgeving*. En in de kleine pauze, toen de inspecteurs zich aan het personeel kwamen voorstellen, hadden ze verteld over het *waarderingkader* dat ze hanteerden: het onderzoek zou zich toespitsen op drie domeinen, die samen acht *kwaliteitsaspecten* omvatten, die op hun beurt waren onderverdeeld in 124 *aandachtspunten*...

Behalve de harige hij-inspecteur was er nog een vriendelijk kijkende zij-inspecteur, wier aanwezigheid als minder aanstootgevend werd ervaren. In totaal bezocht het duo over twee dagen twintig halve lessen. Toen ze zich 's middags terugtrokken om hun mondelinge rapportage aan de schoolleiding voor te bereiden, waren we er eigenlijk wel gerust op. Alles was naar wens verlopen (zelfs de beamer van de avontuurlijkste collega had niet gehaperd) en bovendien beschouwen we onszelf, alle zelfkritiek ten spijt, als een heel behoorlijke school – kleinschalig, met goede examenresultaten, een prettige sfeer en genoeg individuele vrijheid om

voorbeeld - aan biografieën. Hoe vertel je een klas het leven van Frederik van Eeden, van Multatuli? We vertellen heel vaak biografieën in het Vrije School onderwijs, maar collega's hebben erg de neiging om een chronologisch verhaal af te draaien. We leren ze om te beginnen bij een beslissend moment - van Eeden krijgt het idee voor Walden - en van daaruit een levensverhaal op te bouwen.

Leerlingen van de Vrije School komen binnen in groep 3 en houden als het goed gaat acht jaar lang dezelfde juf of meester. Het is de bedoeling dat ze in die groep kinderen en bij die leerkracht wortelen, ze kunnen ook niet blijven zitten.

Het leerplan is opgezet vanuit de gedachte dat je kinderen intrinsiek moet motiveren. Daarom staat elk leerjaar in het teken van thema's die aansluiten op de innerlijke ontwikkeling van de kinderen. Bijvoorbeeld: in de eerste klas de magische wereld van het sprookje, het jaar daarna de heiligenlegenden, in de derde klas het Oude Testament, in de vierde de onttovering van de wereld zoals verbeeld in de Germaanse mythologie, het beleg van Troje en de Griekse mythologie in klas 5, de stichting van Rome in klas 6 en de ontdekkingsreizen in klas 7, als ze in de pre-puberteit zitten. Je geeft die thema's een vorm die past in jouw les, vier weken lang, vijf ochtenden in de week. Dit periode-onderwijs blijft gehandhaafd tot en met de eindexamenklas.

De thema's komen voort uit het werk van Steiner, maar het zijn geen dogma's. De Vrije School-leerstof en het Vrije School-kind bestaan niet. Het leerplan wil een opening bieden naar de belevingswereld van het kind. Natuurlijk zijn er verschillen in persoonlijkheid, de een gaat ook sneller dan de ander, maar dat gebeurt in een klas. De leerkracht is op verschillende manieren betrokken bij ieder kind. Hij vertaalt het leerplan, op zijn eigen manier - als leerkracht moet je ook een ontwikkeling doormaken.

We vertellen verhalen, we roepen beelden op. De verhalen en de beelden zijn niet bedoeld als illustratie bij een bepaalde levensbeschouwing. Door te vertellen maak je vragen los, je brengt een proces van bewustwording op gang, bewustwording van het eigen ik. Het kind gaat zijn eigen weg, langzaam maar zeker treed je als leraar terug. Kinderen die bij ons weggaan hebben hopelijk geleerd om te vertrouwen op hun eigen oordeel. We bestrijden dus wat Mephistopheles zegt tegen Faust: *Du bist am ende was du bist*. Onze visie is tegengesteld. Er moet sprake zijn van een ontwikkelingsgang. Je wordt wat je bent.' ■